

som blev knæsat i 1. Lieferung, d.v.s. at man bl. a. fortsat også optager stoffet fra de lokale »Urkundenbücher«. Mere end 200 numre indeholder bortforleninger af jord. I eet af dem optræder den senere højmaster Konrad Zöllner som vidne, på dette tidspunkt – i 1358 – som »huskomptur« i Christburg, jf. nr. 662. To andre inden for denne brevgruppe befinder sig i privateje, det ene dog nu deponeret i Wiesbaden. Blandt brevene fra Frauenburgarkivet er to privilegier af kejser Karl 4., begge med guldbulle. En af disse blev løst af omved 2. verdenskrigs afslutning og er nu i privateje i Vesttyskland, men publiceredes med billede i 1971, jf. bemærkningen i nr. 562 note h! Henimod 100 breve er udstedt af pave Innocens 6. De fleste er fundet frem i Vatikanarkivets serier og omfatter næsten alle typer pavebullaer. To af dem, nr. 512 og 710, angår forholdet til Kasimir 3. den Store af Polen, og de aftrykkes fuldstændigt. Ligeledes gives fuldstændig tekst til kejser Karl 4.s beskyttelses- og skattefritagelsesbrev for ordenen af 1360 13. december, nr. 928; begrundelsen er bl. a. det tryk, de hedenske Litauere udøver mod ordenen. Af mere kuriøse sager kan nævnes, at Gaston 3. af Foix mod kaution havde måttet låne 24.000 gamle skjoldgylden til dækning af udgifterne ved sin færd til Preussen, at tilbagebetale inden St. Hans dag i Brügge i 1358, hvorfor han 9. februar pålægger sine råder at rejse hjem til grevskabet og låne penge og som en sidste udvej pantsætte visse indtægter. Under de omstændigheder lånte byen Lézat ham 110 guldfloiner 3. juni 1358, jf. nr. 632a og 661a. 1359 12. maj, nr. 728, skænker biskop Balduin og domkapitlet i Paderborn to relikvier af den hellige Liborius til en ordensridder i betragtning af den tyske ordens anstrengende kampe med saracenerne. Et brev, udstedt af 16 bisper i Avignon, til fordel for Laurentiuskapellet i borgen Marienburg om eftergivelse af 40 dages kirkebod – af samme type som brevet til Roskilde St. Agnete kloster af 1359, Dipl. Dan. 3. rk. V nr. 231, og til dels samme udstedere – synes at have væsentlig betydning for Marienburgs bygningshistorie.

Det er således af stor værdi at have alle breve, der belyser denne periode af ordens historie, samlet på eet og udgivet under et fælles synspunkt. Når sidste hefte med registrene udkommer, vil stoffet blive endnu lettere tilgængeligt.

Herluf Nielsen

Günter P. Fehring: Unterregenbach. Kirchen. Herrnsitz. Siedlungsbereiche. Die Untersuchungen der Jahre 1960–1963 mit einem Vorbericht über die Grabungen der Jahre 1964–1968. (= Forschungen und Berichte der Archäologie des Mittelalters in Baden-Württemberg. Band 1). Text 311 s. + Beilagen + Tafeln. Verlag Müller & Gräff, Stuttgart, 1972.

I 1960 iværksatte Dr. Günter P. Fehring et omfattende udgravningsprojekt i den lille flække Unterregenbach ved floden Jagst i Baden-Württemberg. Det foreliggende trebindsværk – i alle henseender overmåde vægtigt: 4 kg – er beretningen med resultaterne fra undersøgelser 1960–63, der koncentreredes om følgende fire områder: 1. En krypt fra ca. år 800, hvortil har hørt en basilika på ca. 50 meters længde. 2. Den nuværende sognekirke St. Veits (Vitus), under hvilken der fandtes betydelige rester af en lille kirkebygning, der synes at være samtidig med den førnævnte basilika. I gulvet afdækkedes to besynderlige korsformede kanaler, som af G. P. Fehring udlægges som relikviegrave, idet han ser paralleller i bl. a. de tidligt kristne byzantinske kirker i Konstantinopel, Saloniki, Efesos m. fl. fra det 6. årh. Dette enskibede relikviekapel erstattes i midten af det 11. århundrede af endnu en basilika – 25 m lang, således at der eksisterede to treskibede kirker samtidig. 3. På den såkaldte Hof Frankenburg påvistes talrige rester af

træ- og stenbygninger, som skulle være samtidige med de to ældre kirker. I det 11. århundrede opførtes et anseeligt stenhus med trappetårn samt tilhørende økonomibygninger af træ. 4. En almindelig verdslig bebyggelse fra samme tidsafsnit.

Unterregenchachs ældste historie kan kun dokumenteres gennem arkæologiske undersøgelser; først i 1033 omtales stedet – ikke de mange betydelige bygninger. I første halvdel af det 13. århundrede hærger alle de undersøgte områder af en altødelæggende brand. Den store basilika og herresædet forbliver i ruïn, hvorimod sognekirken St. Veit er det eneste, der rejser sig af asken. Denne katastrofe sætter G. P. Fehring forsigtigt i forbindelse med opførelsen af en »Höhenburg« på det nærliggende Langenberg. I så fald er den voldsomme begivenhed sket umiddelbart efter 1235.

At kun sognekirken St. Veit genopbygges – omend i mere beskeden udgave – kan ifølge G. P. Fehring måske skyldes stedets store betydning som valfartsmål – skulle det fra det 16. århundrede dokumenterede Veitsmarkt være væsentlig ældre? Her giver Fehring desværre for hurtigt op, idet der næppe kan være tvivl om, at han berører noget væsentligt, for netop St. Vitus var skytshelgen for den sachsiske kejserslægt og meget tilbedt i det 10. og 11. århundrede samt igen fra det 14. århundrede. En dybtgående undersøgelse af dette patrociniens udbredelse i Tyskland må skønnes for særdeles nødvendig m.h.t. udredningen af Unterregenchachs dunkle historie. I det hele taget kan den ikke-arkæologiske »research« karakteriseres som værkets svage side.

Alligevel vil denne publikation hurtigt blive en klassiker og et beundringsværdigt forbillede for middelalderarkæologer. Hele tilrettelæggelsen vidner om en fremragende planlægning af feltarbejdet, hvori også indgik en kortlægning af egnens geologiske historie foruden medvirken af dendrokronologer, zoologer, botanikere, kemikere m. fl.

I bilagsbindet er samlet alle vigtige udgravningsplaner i anskueligt format samt tegninger af fund – og sidst i stakken rapporten om det zoologiske materiale fra 1963. I »der Tafelband« findes udgravningsfoto – de fleste desværre uden målestok – samt optagelser af de mange fund. Her havde det været velgørende med nogle farveplancher – udgivelsesomkostninger synes ikke at have bekymret Landesdenkmalamt Baden-Württemberg.

Det vil være lærerigt for historikere, der anvender middelalderarkæologiske resultater, at konsultere dette værk – dokumentationsniveauet er meget højt, og de anvendte metoder tankevækkende.

Henrik M. Jansen

Georg Galster: Unionstidens udmøntninger. Danmark og Norge 1397–1540, Sverige 1363–1521. With a summary in English. Udgivet af Dansk Numismatisk Forening, København, 1972. 119 s., ill.

Til største nytte for den, der søger oplysning om Unionstidens møntforhold, har fil. dr. Georg Galster skrevet denne bog, der omfatter alle de nordiske lande. Han har nedfældet sin gennem ca. 60 år indsamlede viden om dette emne. Ganske vist har Galster været alsidig i sin behandling af mønters og medaillers historie og skrevet bøger og afhandlinger om meget forskelligartede emner (se bibliografien på 276 numre i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, maj 1974, nr. 5), men der er næppe tvivl om, at Nordens senmiddelalderlige mønthistorie har været et af hans yndlingsemner. Han har publiceret flere af tidens møntfund, beskæftiget sig med møntmestrene og deres regnskaber (først og fremmest møntmesterslægten Comhaer, Jørgen Kock og Reynold Junge), han har kulegravet de enkelte møntsteders historie, og det må derfor betragtes som en stor lykke, at dette på så grundige kundskaber forankrede værk er blevet til.